

BROEKER BIJDRAGEN

UITGAVE VAN DE VERENIGING "OUD BROEK IN WATERLAND"

Verschijnt 2 tot 4 maal per jaar
Wordt aan de leden gratis toegezonden

Nr. 10 (maart 1976)

Gehele of gedeeltelijke overname van
de inhoud slechts na goedkeuring.
Copyright. Redactie-adres :
De Erven 26, Broek in Waterland

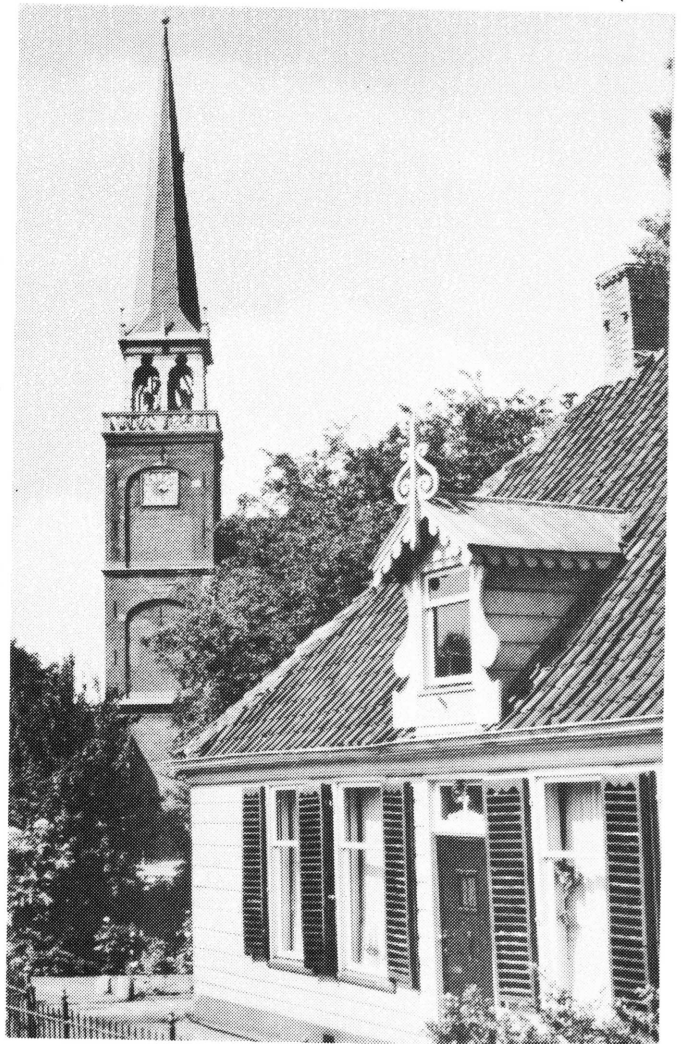

EEN DOKTERS PRAKTIJK TE BROEK OMSTREEKS 1900

Vijf-en-tachtig jaar geleden kreeg Broek een nieuwe huisarts : Cornelis Bakker, die zich uit het Zuidhollandse stadje Goedereede hier in het huis Erven nr. 1 vestigde, samen met zijn vrouw Catharina Elisabeth Bakker-De Vries. Hij zou er bijna dertig jaar de medische praktijk uitoefenen. In datzelfde huis groeide ook een dochttertje op, dat als heel jonge baby uit Goedereede meegekomen was : Nelly Catharina. Zij koos in 1908 de studie van haar vader, werd zelf ook arts, en trouwde later met de bekende psychiater Prof. Dr H.C. Rümke.

Mevrouw Rümke heeft Broek, waar zij tot haar huwelijk in 1921 gewoond heeft, nooit kunnen vergeten.

Sterker: zij voelt zich nog steeds hecht met het dorp verbonden, en bewaart een haarscherp beeld van het leven en de mensen uit haar jeugd. In de laatste jaren is zij begonnen haar herinneringen op te schrijven. Vier cahiers vol schonk zij onlangs aan onze vereniging. Al direct bleek dit beeld van Broek van vóór de eerste wereldoorlog zo boeiend en levendig, dat er ook bij onze leden belangstelling voor ver-

wacht mocht worden. Met toestemming van de schrijfster volgt hier een hoofdstuk uit haar mèmòires, behoudens kleine redactionele wijzigingen vrijwel woordelijk overgenomen.

J.W.N.

(Foto) Het huis waar dokter Bakker jarenlang zijn praktijk uitoefende. Behoudens veranderingen in het interieur en de aanbouw van een garage staat het er nog vrijwel precies zo (De Erven nr.1). Alleen mist men de raamblinden; deze worden op zolder bewaard.

Mijn vader werd in 1890 benoemd tot gemeente-geneesheer te Broek in Waterland. Door de barre winter kon het meubilair en de apotheek niet direct meekomen. Iedereen hielp dus: een kacheltje van de smid Dugardijn, van alle notabelen iets te leen : een tafel, een bed, een kinderstoel, enz. Wat de apotheek betreft moest hij zich behelpen met zakjes. Burgemeester Rems, die nogal een potentaat geweest schijnt te zijn, informeerde of de apotheek wel in orde was. Mijn vader vond 't maar gelukkig dat hij niet achter het gordijntje van 't onderzoekkamertje keek! Er was alleen het broodnodige. Het huis zelf was ook primitief : een heel klein kamertje voor onderzoek plus apotheek.

In deze tijd met zijn auto's en vele wegen is het bijna onbegrijpelijk hoe tachtig jaar geleden de praktijk werd gedaan. De weg naar Zuiderwoude bestond niet, evenmin die van Zuiderwoude naar Uitdam. Men was dus aangewezen op een roei-zeilbootje. Niet al te groot, want om sommige boerderijen te bereiken moest men door smalle slootjes. Mijn vader zat altijd op de bodem van het schuitje. 's Winters met een rijtuigstoof. Op het achterbankje zitten zou teveel windvang hebben gegeven. Met zeilen stuurde mijn vader, vaak natuurlijk op aanwijzingen van de schipper. Bij veel tegenwind ging de schipper uit het schuitje en dan 'in 't haam' trekken. Dat gebeurde b.v. ook langs de Belmermeerringvaart met z'n vele bruggetjes en vlonders. De praktijk omvatte de gehele gemeente Broek in Waterland, met alle omliggende polders, tot Schouw, Holysloot en de Kinsel toe. Het gehucht Overleek, waar enkele boeren, door familierelatie ook de Broeker arts wilden hebben, liet mijn vader schieten : het werd tè veel.

Behalve 't schuitje was het in 't eerste begin nog veel lopen. Ca 1900 kwam de fiets, die meeging op de voorplecht.

Als het vroor en er 'besloten water' was ging hij wel per rijtuig, en als het ijs sterk genoeg was per slee : wij hadden een zogenaamde 'toog'. Mijn vader zat dan in de toog en de instrumententas stond voorin. De schipper ging op schaatsen achter de toog. Soms reed mijn vader zelf stukken op de schaats. Als de slootjes sterk

waren kon men soms daarover zijn weg bekorten. Men noemde dit 'land over zand gaan'. Het spreekt vanzelf dat 't met de dooi gevaarlijk was : hij en zijn schipper zijn vaak door het ijs gezakt. Reisdeken, jas, enz. werden dan gedroogd in de oven van de bakker op Havenrak nr. 1.

Lag er veel sneeuw dan ging het per ar. Zalig maar koud. Dan had mijn vader een vroegertje, want de ar was smal genoeg om over de Aandammer-(men zei: Adammer-) brug te kunnen, terwijl een rijtuig om moest rijden. Die Aandammerbrug was vrij hoog, evenals vroeger de Broeker Kerkbrug, om pramen met hooi door te laten. Met mooi weer was het heerlijk varen. De oudste dochters van meester Schoemaker en ik mochten dan vaak mee. Toen ikzelf in 1919 een half jaar de praktijk deed, was het 's zomers idyllisch. Kwam je op Zondag buiten het dorp dan hoorde je in de om- trek de verschillende kerkklokken luiden.

Met storm en regen was het natuurlijk afschuwelijk. Het gebeurde wel eens dat het zò woei, dat men niet van Zuiderwou af kon komen. Soms ging een tweede schipper mee, soms was het lopen, of rijden. Maar vóór de overstroming van 1916 liep de weg boven over de Zeedijk, en men had kans met paard en kar om te waaien, hetgeen wel een enkele boer is gebeurd.

Voor acute gevallen, bevallingen b.v., werd mijn vader per roeiboort, meestal een jolletje, afgehaald. Dat waren soms lange tochten. Naar Uitdam anderhalf uur roeien. Zo kwam hij er toe de roeiers uit te horen over volksgeneesmiddelen, bijgeloof, sprookjes, dialect, enz. Zo ook bij bevallingen. Van ver weg werd hij natuurlijk al vroeg gehaald om op tijd te zijn. Het duurde soms uren. Dan liet hij een soort bed op de grond maken, of bij aanwezigheid van een tweede bedstee ging hij dáárin om de tijd af te wachten. De aanwezige vrouwen probeerde hij dan aan 't vertellen of zingen te krijgen.

Broek was in mijn jeugd nog een zeer gesloten gemeenschap. Meestal trouwde men onder elkaar in 't dorp. Zo waren er dikwijls onvermoede verwantschappen die met 't oog op bepaalde ziektes interessant waren. Maar die familierelaties waren vaak erg ingewikkeld. Mijn vader deed eens een onderzoek naar erfelijk optredende epilepsie, maar moest dit al spoedig opgeven wegens de ingewikkelde verhoudingen. Er heerste onder de toen nog primitieve bevolking heel veel bijgeloof. Men wist nog van heksen. Op Zuiderwoude was b.v. een oud vrouwtje dat men ervan verdacht mensen ziek te kunnen maken. Twee boerenknechts wilden daar wel eens het hunnen van hebben en gingen 's nachts naast haar bed zitten. Tegen de morgen kwam er een grote brom- vlieg die maar steeds om de vrouw zweefde. Ze hadden een doek over haar hoofd gelegd. Ze werd niet wakker. Eindelijk namen ze de doek weg en ziet: de vlieg kwam op 't gezicht bij de neus, en ... de vrouw ontwaakte. Ze begrepen het direct: de geest van de vrouw was 's nachts 'uitgetreden', de vlieg bracht hem terug. In de nacht had zij dus haar kwade praktijken kunnen uitoefenen. Een vreemd verhaal, maar ... toen mijn

man en ik in 1958 in Zuiderwoude waren, hoorden we zo'n dergelijk verhaal over het 's nachts uittreden van de geest om kwaad te doen', op precies dezelfde wijze. De hoofdziekten waarmee men te doen had waren, natuurlijk naast ouderdomsziekten, carcinomen etc., vooral malaria, tbc en thypus. In 1895 heerste er een diphtheritis-epidemie. Mijn vader spoot - wat toentertijd zeer modern was - zijn patienten soms in, ook prophylactisch. Hij had geen doden. Elke zomer was er wel een thyphus-epidemië'tje. Vaak kon men de onderlinge infecties wel nagaan : privaten naast boenwallen, melkleveranties, enz. Mijn vader wist die epidemieën meestal vrij gauw de kop in te drukken. Hij liet van het Witte Kruis gegalvaniseerde emmers betrekken, waarin alles van de patient moest worden gedeponereerd. De gemeente gaf toestemming tot het gratis verstrekken van Carbol, waarmee alles overgoten werd. De gemeentewerkman haalde de vaten op en op een buiten het dorp gelegen stuk land werd een diepe kuil gegraven waarin alles werd begraven.

Het was een gevecht tegen de bierkaai de mensen te bewegen de melk te koken. Toch was dit een afdoend middel, want het was dikwijls juist de melk die de infecties overbracht. Het verzet tegen het koken van de melk was er ook de oorzaak van dat bij Mond- en Klauwzeer van het vee zovelen een smerige Stomatitis kregen. Kinderen kwamen vaak ziek en kwijlende naar school. Toch maar koppig volhouden. Een grote factor in de praktijk was ook de Malaria. Vrijwel iedereen kreeg nu en dan een aanval. Na het bekend worden van de Malariamug werd veel gewerkt met horren en tegen de schemer sluiten van ramen en deuren. Ook werd wel eens - men leefde nu eenmaal in Waterland - bij de huizen een poeltje gedempt, of gekeken - zoals b.v. bij ons - of onder een bepaalde bedstede misschien water stond.

Waar de afstanden groot waren moest de huisarts in mijn jeugd véél meer doen dan tegenwoordig. Een gebroken arm of been werd gezet, een moeilijke bevalling zelf gedaan. In uiterste gevallen werden mensen met een brief van mijn vader naar Amsterdam, BG of WG, gestuurd. Met Purmerend was er geen contact in die tijd, men was aangewezen op Amsterdam. Telefoon kwam pas omstreeks 1914-'15.

Na het ziekenbezoek moesten natuurlijk de medicijnen worden klaargemaakt, want mijn vader was benoemd tot 'Apotheekhoudend Geneeskundige'. Elk apart kon geen bestaan verdienen. De medicijnen werden door onze loopjongen in het dorp rondgebracht. Uit Zuiderwoude kwam de 'drankjeshaalder', die daarvoor natuurlijk geld ontving. Soms namen de 'melkhaalders' de medicijnen mee. Het was nog in de tijd van zelf poeders vouwen, pillen maken en emulsies, zalfjes, decocten, infusen, enz. Je was er soms een hele tijd mee bezig. Drankjes werden afgeleverd met een gouden geplooid kapje. Maar die van de armenpraktijk moesten een ander kapje hebben. Poeders gingen in doosjes, maar in de armenpraktijk in 'kruisjes' (twee in elkaar gevouwen stroken papier). Zalfjes werden in potjes gedaan, maar voor de armenpraktijk in spanen doosjes. Over deze dingen was mijn vader zeer gebelgd; zo kon immers iedereen zien

wie bedeed werd.

Teneinde een voorraad verpleegartikelen te kunnen bestellen richtte mijn vader een afdeling van 'Het Witte Kruis' op. Waar echter dit materiaal te bewaren? Natuurlijk bij ons op zolder. Mijn moeder verzorgde 't geheel. Ook werd in die eerste jaren de ijskelder door het Witte Kruis gebouwd door timmerman Boon. Deze kelder was zo uitstekend, dat 't ijs er wel twee jaar in goed bleef. Andere dorpen namen haar tot voorbeeld. Als het vroom vulde men de hokken met ijs uit de Ringvaart van de Noordmeer. Toen er staven ijs kwamen bij slager Veltrop had de kelder geen functie meer en werd afgebroken.

Toen mijn vader omstreeks 1920 de praktijk wilde neerleggen vroeg Burgemeester De Geus mij namens de Raad te blijven. Ik kon dit echter niet doen, het geheel was mij op den duur veel te zwaar. Collega Parrée volgde mijn vader op, nam een auto, en zo werden de afstanden veel gemakkelijker en vlugger te nemen, ook al moest men nog over Monnickendam of Zunderdorp.

N.C. Rümke-Bakker